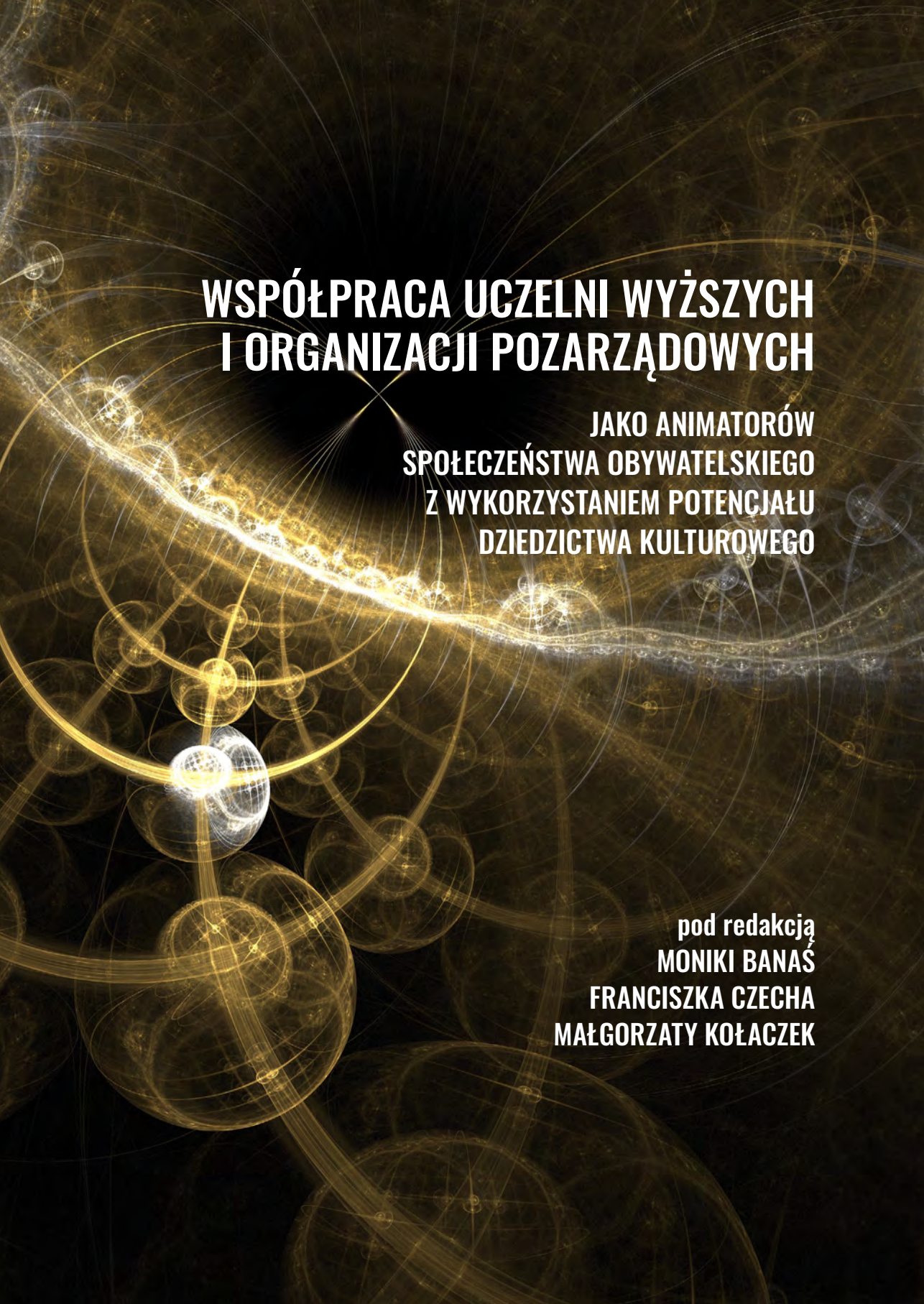

The background is a complex, abstract composition of golden-yellow lines and spheres on a dark, almost black, field. The lines form various circular and elliptical orbits, some of which are solid and bright, while others are faint and wispy. Several spheres of different sizes are scattered throughout, some appearing as simple wireframe models and others as more solid, glowing orbs. The overall effect is one of dynamic movement and intricate geometric patterns, reminiscent of a celestial map or a complex network diagram.

WSPÓŁPRACA UCZELNI WYŻSZYCH I ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

**JAKO ANIMATORÓW
SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO
Z WYKORZYSTANIEM POTENCJAŁU
DZIEDZICTWA KULTUROWEGO**

**pod redakcją
MONIKI BANAŚ
FRANCISZKA CZECHA
MAŁGORZATY KOŁACZEK**

WSPÓŁPRACA UCZELNI WYŻSZYCH I ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

**jako animatorów
społeczeństwa obywatelskiego
z wykorzystaniem potencjału
dziedzictwa kulturowego**

**pod redakcją
MONIKI BANAŚ
FRANCISZKA CZECHA
MAŁGORZATY KOŁACZEK**

Kraków 2019

Copyright by autorzy poszczególnych tekstów and Instytut Studiów
Międzykulturowych, Wydział Studiów Międzynarodowych
i Politycznych – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Kraków 2019

Recenzent
prof. dr hab. Emil Orzechowski

Opracowanie redakcyjne
Magdalena Kusak

Publikacja finansowana w ramach programu
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „DIALOG” w latach 2017–2019

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

ISBN: 978-83-8138-152-9

KSIEGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
<https://akademicka.pl>

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
RADOSŁAW RYBKOWSKI	
Uniwersytet współpracujący.	
Nauka we współpracy ze społeczeństwem	11
MAGDALENA FURDZIK	
Trzeci sektor w Polsce –	
prawnie określony i społecznie niespełniony	29
ALEKSANDRA LIS	
Modele współpracy uniwersytetów	
z organizacjami pozarządowymi (NGO)	53
AGNIESZKA PACUT	
Przedsiębiorczość społeczna a szkoły wyższe –	
formy, obszary i wyzwania kooperacji	71
MARTA DU VALL	
Pozytywne implikacje wybranych europejskich koncepcji	
i programów jako czynnik wzmacniający społeczeństwo	
obywatelskie poprzez nacisk kładziony na międzysektorową	
współpracę organizacji pozarządowych i uczelni wyższych	103
RENATA HOŁDA	
Dziedzictwo kulturowe w aktywizacji	
społeczeństwa obywatelskiego	127

MARIOŁA PAWEŁKO	
Współpraca międzysektorowa uniwersytety – organizacje pozarządowe w świetle literatury przedmiotu	145
MAGDALENA CZECH	
Społeczeństwo obywatelskie – wielość perspektyw	159
MARTA HOFFMANN	
Współpraca międzysektorowa w perspektywie relacji uniwersytet – organizacje pozarządowe	177
FRANCISZEK CZECH	
Badania nad współpracą uczelni wyższych i organizacji pozarządowych. Stan badań i kwestie metodologiczne	191
ADAM ŻALIŃSKI	
Trzeci sektor jako partner uczelni wyższych w Polsce w opinii ekspertów	211
ANDRZEJ PORĘBSKI	
Szkolnictwo wyższe jako partner trzeciego sektora. Opinie ekspertów na temat sytuacji w Polsce	233
MONIKA BANAŚ	
Dobre praktyki współpracy szkół wyższych i organizacji pozarządowych na Słowacji	263
KAROLINA GOLEMO	
Współpraca organizacji pozarządowych i instytucji edukacyjnych w obszarze inicjatyw kulturalnych i społeczno-obywatelskich. Przypadek Portugalii	293
FRANCISZEK CZECH	
Dobre praktyki współpracy szkół wyższych i organizacji pozarządowych w Wielkiej Brytanii	331
MAŁGORZATA KOŁACZEK	
Trzeci sektor i szkolnictwo wyższe w Austrii – dobre praktyki współpracy międzysektorowej	359
MONIKA BANAŚ, FRANCISZEK CZECH, MAŁGORZATA KOŁACZEK	
Podsumowanie: trzecia misja uczelni i różne drogi jej realizacji	397

MARTA DU VALL¹

KRAKOWSKA AKADEMIA IM. ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO

POZYTYWNE IMPLIKACJE WYBRANYCH EUROPEJSKICH KONCEPCJI I PROGRAMÓW JAKO CZYNNIK WZMACNIAJĄCY SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE POPŘEZ NACISK KŁADZIONY NA MIĘDZYSEKTOROWĄ WSPÓŁPRACĘ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH I UCZELNI WYŻSZYCH

Prowadząc rozważania dotyczące wpływu organizacji pozarządowych oraz uczelni wyższych na zaangażowanie obywateli w życie społeczne, polityczne i naukowe warto punktem wyjścia uczynić funkcje, jakie społeczeństwo obywatelskie powinno spełniać w demokratycznym państwie i społeczeństwie. Są to: funkcja edukacyjna – rozumiana jako oddziaływanie mające wpływ na kształt obywatelskiej świadomości i obywatelskich postaw, funkcja integracyjna – oddziaływanie na partnerskie relacje między podmiotami uczestniczącymi we wspólnym realizowaniu celów, funkcja mobilizacyjna – zespół merytorycznych treści oraz praktycznych instrumentów inspirujących obywateli, władze publiczne, inne określone środowiska do aktywności w procesie budowy społeczeństwa obywatelskiego, funkcja programowa – bezpośrednie oddziaływanie na proces kształtowania polityki państwa, oraz na koniec – funkcja rzecznicza, która jest podstawową

¹ Dr hab., prof. KAAFM; mduvall@afm.edu.pl.

funkcją społeczeństwa obywatelskiego w ramach dyskursu demokratycznego (rzecznicstwo to nic innego, jak dialog obywatelski, gdzie rolą społeczeństwa obywatelskiego jest wnoszenie do publicznej debaty istotnych kwestii i problemów²).

Nietrudno dostrzec podobieństwa między funkcjami ogólnie pojmowanego społeczeństwa obywatelskiego a misją wielu organizacji pozarządowych i wartościami akademickimi. Należy też podkreślić, że liczni teoretycy demokracji właśnie w kreatywnym i krytycznym dialogu instytucji (np. uniwersytetów) i organizacji pozarządowych z państwem upatrują najważniejszej roli społeczeństwa obywatelskiego. Bez wątplenia jedną z podstawowych misji zarówno organizacji pozarządowych, jak i uczelni jest praca na rzecz wspólnego celu, jakim jest służenie społeczeństwu. Instytucje te mogą również stanowić impuls dla uczenia się przez całe życie i zachętę do szerszego partycypowania obywateli w życiu publicznym.

Warto zatem zastanowić się, w jakim wymiarze uczelnie mogą współpracować z trzecim sektorem, oraz zidentyfikować szanse i zagrożenia, jakie tej współpracy mogą towarzyszyć. W opracowaniu nacisk położony jest na bardziej optymistyczną wizję realizacji wspólnych działań przez tytułowe podmioty oraz perspektywę europejską, która daje impuls do kooperacji na linii NGOs – uczelnie wyższe.

Misja NGO i uniwersytetu – warunki udanej współpracy

Na początek warto poświęcić kilka słów na wyjaśnienie, czym jest przywoływana wcześniej misja NGO i uniwersytetu.

Misja organizacji pozarządowej jest głównym powodem jej istnienia. Misja odnosi się do zmiany, którą organizacja chce wprowadzić w świecie, i wskazuje na wartości, jakie są dla niej ważne. Sformułowanie misji jest

² M. du Vall, *Efektywność działań polskich organizacji pozarządowych w dobie nowych mediów*, Kraków 2017, s. 33.

głównym krokiem do określenia celów organizacji. Z kolei z celów wynikają działania, jakie organizacja podejmuje³.

Misja jest jednym z podstawowych elementów tworzących tożsamość NGO, odzwierciedla przekonania i wartości wyznawane przez osoby zaangażowane w jej działalność. Misja powinna również pełnić „funkcję motywacyjną, przypominając członkom organizacji o wyzwaniu, jakie postawili przed sobą”⁴.

Celem organizacji pozarządowych nie jest osiągnięcie zysku. Mają one charakter wolontarystyczny (ochotniczy), społeczny (obywatelski), a obszarem aktywności tych organizacji są najczęściej: szeroko rozumiana pomoc społeczna, ochrona zdrowia, kultura, ekologia, prawa człowieka, edukacja, nauka i technika, czyli działania dla dobra publicznego. Należy również dodać, że misja stanowi podstawowe narzędzie do zarządzania organizacją pozarządową i tworzenia jej wizerunku.

Uniwersytet z kolei od momentu powstania stanowił instytucję szczególną. Jak pisał prof. Piotr Sztompka, odróżniał się od innych podmiotów wartością centralną, którą była apoteoza rozumu. Uniwersytet, mimo licznych przemian i reform, ciągle skupia osoby wokół pewnych wartości podstawowych. Ten zbiór wartości wyznacza trwałość uniwersytetu oraz odporność na czynniki mogące go zniszczyć. Należy zauważyć, że uniwersytet stanowi instytucję niezbędną do funkcjonowania społeczeństw i ich rozwoju⁵.

Profesor Jerzy Woźnicki uważa, i trudno się z nim nie zgodzić, że

w uczelni utrzymywane być powinno szczególne wyczulenie na przejawy patologicznych lub naruszających przyjęte normy zachowań w życiu publicznym. Dotyczy to zwłaszcza przypadków naruszania praw i wolności obywatelskich lub patologii w życiu politycznym. Społeczność akademicka

³ *Fakty o NGO. Misja organizacji*, <https://fakty.ngo.pl/slownik/misja-organizacji> (dostęp 15 V 2019).

⁴ *Misja, wizja i strategia w organizacji pozarządowej*, <http://www.semper.org.pl/2016/11/18/misja-wizja-i-strategia-w-organizacji-pozarzadowej/> (dostęp 12 V 2019).

⁵ P. Sztompka, *Uniwersytet współczesny: zderzenie dwóch kultur*, „Nauka” 2014, nr 1, s. 7–18.

ma wtedy prawo do publicznej reakcji. Uczelnia wypełnia wówczas swoje obowiązki wychowawcze wobec studentów i realizuje misję kształcenia nie tylko specjalistów w zawodzie, ale także obywateli, świadomych reguł, jakie powinny obowiązywać w dojrzałych demokracjach⁶.

Bez wątpienia są trzy niezbywalne elementy misji uniwersytetu, z których pierwszym jest kształcenie, drugim – działalność naukowo-badawcza, a trzecim – kreowanie wzajemnych relacji z otoczeniem. Tutaj warto dodać, że budowanie i utrzymywanie poprawnych relacji z otoczeniem wymaga prowadzenia stałego dialogu z interesariuszami. Umożliwia to podjęcie próby zdefiniowania problemów i wspólne poszukiwanie optymalnego ich rozwiązania. Wypełnianie wszystkich (trzech) wymienionych elementów misji uniwersytetu stanowi realizację postulatów społecznej odpowiedzialności uczelni.

Koncepcja *University Social Responsibility* dotyczy relacji organizacji z otoczeniem w aspekcie ekonomicznym, społecznym oraz środowiskowym. Należy przy tym uwzględniać rolę podstawowego, statutowego obszaru działalności uniwersytetów, tj. kształcenia i edukacji⁷. Mówiąc o społecznej odpowiedzialności uczelni, trzeba zauważyć, że od początku pierwszej dekady XXI wieku „współpraca ze społeczeństwem” była zapisywana w wielu akademickich kodeksach wartości przyjmowanych przez liczne uczelnie⁸. Warto jednak bliżej przyjrzeć się dokumentowi z 2007 roku. Wtedy bowiem pojawiła się publikacja przygotowana przez Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich pt. *Dobre praktyki w szkołach wyższych*⁹.

⁶ J. Woźnicki, *Legislacyjne określenie pozycji uczelni jako instytucji życia publicznego*, [w:] *Społeczna odpowiedzialność uczelni*, red. K. Leja, Gdańsk 2008, s. 19.

⁷ E. Pędziwiatr, J. Kulczycka, *Oferta edukacyjna polskich uczelni technicznych w obszarze CSR*, „Horyzonty Wychowania” 2018, nr 17 (44), s. 95.

⁸ Więcej w: W. Gałat, *Deklaracja społecznej odpowiedzialności uczelni jako wzmocnienie etosu akademickiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2018, nr 6 (978), s. 137–151.

⁹ *Kodeks. Dobre praktyki w szkołach wyższych, opracowany przez Fundację Rektorów Polskich, uchwalony przez Zgromadzenie Plenarne Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich 26 kwietnia 2007 r.*, Kraków 2007.

W znacznej części zasady te przekładają wartości akademickie na reguły działania publicznej instytucji o wyraźnej misji społecznej. Określonych zostało w niej dziesięć fundamentalnych zasad, którymi powinny się kierować uniwersytety. Są to m.in.:

- zasada służby publicznej – odnosi się ona do działalności uczelni dla dobra społeczeństwa poprzez rzetelne prowadzenie badań, a także kształcenie przyszłych elit;
- zasada legalizmu – zasada ta przypomina o bezwzględnej konieczności poszanowania prawa przez uczelnie oraz kształtowania kultury prawa pośród studentów;
- zasada autonomii i odpowiedzialności – w ramach autonomii uczelni powinna wyznaczać swoją misję, tak aby efektywnie oraz z odpowiedzialnością za dobro wspólne podejmować zadania na rzecz społeczeństwa;
- zasada poszanowania godności i tolerancji – odnosi się do szacunku wobec wszystkich rodzajów poglądów oraz postaw i stylów życia, które są dopuszczone prawem;
- zasada uniwersalizmu badań i kształcenia – uniwersytet jako instytucja powszechna uczestniczy w procesie badań i kształcenia w nauce światowej i dba o dobro ludzkości¹⁰.

Dokumentem, który duży nacisk kładzie na współpracę uczelni wyższych i organizacji pozarządowych, jest *Deklaracja społecznej odpowiedzialności uczelni*, opracowana i otwarta do podpisów jesienią 2017 roku¹¹. Deklaracja jest wyrazem dobrowolnego zaangażowania się sygnatariuszy – szkół wyższych – w promowanie idei społecznej odpowiedzialności w programach edukacyjnych, badaniach naukowych oraz procesie organizowania pracy i zarządzania uczelnią. Jej celem jest kreowanie szerokiej

¹⁰ Ibidem, s. 7–10.

¹¹ Podpisana wówczas przez 23 uczelnie wyższe; 17 września 2019 roku odbyła się ceremonia rozszerzenia członkostwa Deklaracji Społecznej Odpowiedzialności Uczelni.

świadomości społecznej na temat roli uczelni w kształtowaniu warunków dla zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju¹².

W Deklaracji podkreślona została rola uczelni, jako miejsca tworzenia i przekazywania wiedzy o otaczającej nas rzeczywistości, jak również potrzeba pielęgnowania wartości akademickich. Wskazano także na potrzebę kształtowania społecznych oraz obywatelskich postaw przyszłych elit, które będą sprzyjać budowaniu wspólnoty, kreatywności, otwartości, komunikacji, a także wrażliwości społecznej i kultury pracy. Dostrzeżono również znaczenie zasad etycznych i konieczność upowszechniania idei równości, różnorodności, tolerancji oraz respektowania i ochrony prawa człowieka w odniesieniu do całej społeczności akademickiej i jej otoczenia¹³.

Z punktu widzenia poruszanej w opracowaniu tematyki szczególnie ważne są te punkty deklaracji¹⁴, które dotyczą pielęgnowania wartości (uniwersytety powinny świadomie kształtować postawy obywatelskie cechujące się wrażliwością na podmioty znajdujące się w otoczeniu), realizacji programów, projektów wdrożeniowych i badań ważnych dla rozwoju społecznej odpowiedzialności oraz rozwiązywania istotnych problemów społecznych (w tym zakresie uczelnie powinny ściślej współpracować z organizacjami pozarządowymi, które posiadają bogatą wiedzę na ten temat).

Zarówno NGOs, jak i uczelnie (podobnie jak wszystkie inne organizacje we współczesnym świecie) muszą działać społecznie odpowiedzialnie. Można pokusić się o twierdzenie, że ten obowiązek w przypadku uniwersytetów jest jeszcze większy, ponieważ kształcą one młodych ludzi, którzy po

¹² *Deklaracja Społecznej Odpowiedzialności Uczelni* (prezentacja PowerPoint Grupy Roboczej ds. Społecznej Odpowiedzialności Uczelni KRASP), https://www.krasp.org.pl/resources/upload/dokumenty/prezentacje/UWMolsztyn/P7-11dok15_Spoleczna_Odpowiedzialnosc_Uczelni.pdf (dostęp 20 V 2019).

¹³ *Deklaracja Społecznej Odpowiedzialności Uczelni podpisana przez 23 uczelnie*, <http://odpowiedzialnybiznes.pl/aktualno%C5%9Bci/deklaracja-spoecznej-odpowiedzialnosc-uczelni-podpisana-23-uczelnie/> (dostęp 20 V 2019).

¹⁴ Tekst deklaracji jest dostępny pod adresem <https://uni.wroc.pl/wp-content/uploads/2017/11/Deklaracja-Spoecznej-Odpowiedzialnosc-Uczelni.pdf> (dostęp 20 V 2019).

ukończeniu studiów powinni wejść w zawodowe życie z przeświadczeniem, że idea społecznej odpowiedzialności jest kluczowym czynnikiem sukcesu we wszystkich sferach funkcjonowania każdego człowieka. Tym samym społeczna odpowiedzialność powinna być rozumiana szeroko i charakteryzować się działaniami świadomymi, długookresowymi i wykraczającymi poza podstawową aktywność.

Światowe Stowarzyszenie Organizacji Pozarządowych¹⁵ wskazało ogólne zasady partnerstwa i współpracy wymienionych wyżej instytucji, choć zaznaczyło, że nie są one arbitralnym wyznacznikiem, lecz ukazują jedynie kierunek i ramy, w których owa współpraca ma przebiegać.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na misję obydwu typów instytucji, a zwłaszcza organizacji trzeciego sektora. Zastanowienia wymaga kwestia ich spójności, bowiem tylko w tym wypadku zawiązana kooperatywa będzie miała szansę rozwinąć się we współpracę długofalową i przynieść zamierzone efekty. Drugim wartym wspomnienia elementem jest kwestia współpracy, która powinna zostać ugruntowana na wspólnych wartościach, z celem nadrzędnym, jakim będzie praca na rzecz szeroko pojmowanego dobra społeczeństwa. Bez wątpienia istotnym czynnikiem, którego nie można pomijać, są potencjalne zyski płynące z przedmiotowej współpracy. Korzyści takie powinny być obopólne, żadna ze stron nie powinna być marginalizowana, a potencjalne zyski, zwłaszcza te w wymiarze niematerialnym, powinny być sprawiedliwie dzielone. Idzie to w parze z czwartą zasadą naczelną, która ma towarzyszyć potencjalnej współpracy: dane partnerstwo zobowiązane jest do utrzymania przejrzystości finansowej i dzielenia się informacjami, pomysłami i doświadczeniami¹⁶.

Przegląd literatury pozwala stwierdzić, że znane są różne rodzaje współpracy między naukowcami a organizacjami pozarządowymi. Warto wskazać pięć modeli opartych na zakresie współpracy, inicjatorze i poziomie uczestnictwa każdego partnera.

¹⁵ *About WANGO*, <https://www.wango.org/about.aspx> (dostęp 17 V 2019).

¹⁶ *highschoolngoconnect.org*, <https://www.highschoolngoconnect.org/nonprofit.html> (dostęp 13 V 2019).

Dwa pierwsze to model eksperta konsultanta i model eksperta trenera, w którym naukowiec jest postrzegany jako ekspert, którego rolą jest identyfikacja braków w zdolnościach organizacji i ich wyeliminowanie. W takim modelu organizacja pozarządowa zleca konsultantowi (akademickiemu) dostarczenie już zaprojektowanego i określonego wyniku bądź usługi, które najczęściej są określone w formalnej umowie. W takim układzie celem nie jest współprodukcja, wspólne uczenie się i dzielenie się umiejętnościami i wiedzą. Wspólne wartości i interesy są również mniej ważne, a dominującą tendencją jest jednokierunkowy przepływ informacji i wiedzy. Należy również zauważyć, że chociaż to organizacja pozarządowa jest zazwyczaj inicjatorem takiej współpracy, to takie „partnerstwo” jest asymetryczne, ponieważ naukowcy częściej postrzegają praktyków jako „studentów”¹⁷.

Kolejnym rodzajem kooperacji jest model wspólnego uczenia się, w którym partnerzy są koproducentami. Strony identyfikują i inicjują proces badawczy i są skoncentrowane na długoterminowym interesie i trwałości, a nie na krótkoterminowych korzyściach. Model ten odzwierciedla optymistyczną perspektywę, rozumiejącą znaczenie wspólne wizji (misji) oraz budowania lepszego zrozumienia między partnerami. Taki styl współpracy pociąga za sobą współzależność, w przeciwieństwie do zależności liniowej wcześniejszych modeli, i opiera się na normatywnych zasadach określających akceptowalne zachowanie¹⁸.

Z kolei model najlepszych praktyk to forma współpracy, w której naukowiec identyfikuje i dokumentuje najlepsze praktyki, które mogą być udostępniane i powielane przez inne podobne organizacje pozarządowe.

Natomiast ostatni z popularnych modeli kooperacji uczelni i NGOs to model rozwoju teorii. W modelu tym naukowiec inicjuje projekt badawczy, który koncentruje się na budowaniu bądź rozwoju teorii i opiera się na dowodach empirycznych zebranych od organizacji pozarządowych lub za pośrednictwem organizacji pozarządowych, które mogą ułatwić pracę

¹⁷ L. Roper, *Achieving Successful Academic-Practitioner Research Collaborations*, „Development in Practice” 2010, nr 12 (3/4), s. 338–345.

¹⁸ Ibidem.

w terenie i zbieranie danych. Tutaj należy zauważyć, że chociaż organizacja pozarządowa może czerpać korzyści z wyników badań, a ogólne cele i interesy partnerów mogą być zbieżne, to jednak taka współpraca bardziej przydaje się naukowcom, którzy wykorzystują organizację pozarządową jako punkt wyjścia do realizacji swoich celów akademickich¹⁹.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że pracownicy wyższych uczelni, którzy mieli doświadczenia z organizacjami pozarządowymi, uważają, iż wydatnie skorzystali z wspólnych projektów, w szczególności podkreślali oni, że istotną wartością dodaną była możliwość wspólnego uczenia się od siebie nawzajem. Organizacje pozarządowe dostarczały bowiem aktualnych i zarazem autentycznych problemów, co było ciekawym polem do pracy dla studentów, dzięki czemu mogli rozwiązywać rzeczywiste problemy i zdobywać doświadczenie w różnorodnych dziedzinach. Tym samym organizacje pozarządowe pomagają studentom w poszerzaniu relacji społecznych i rozwijaniu kompetencji społecznych, empatii i tolerancji oraz umożliwiają lepsze rozumienie różnorodnych perspektyw²⁰.

Równocześnie uczelnie także mają wiele do zaoferowania organizacjom pozarządowym. Przykładem może być tutaj edukacja obywatelska, która jest ściśle powiązana z pracą wielu organizacji pozarządowych. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie edukacji obywatelskiej może być zatem bardzo owocna zarówno dla organizacji pozarządowych, jak i dla uczelni. Instytucje szkolnictwa wyższego mogą też zaoferować teoretyczne i interdyscyplinarne ramy dla działalności organizacji pozarządowych, a te z kolei mogą wydatnie zyskać na implementacji innowacyjnych rozwiązań²¹.

Uczelnie powinny postrzegać związki organizacji pozarządowych ze społeczeństwem jako wielką siłę i szansę na wzmacnianie zrębów społeczeństwa obywatelskiego i społecznej partycypacji. Współpraca z organizacjami

¹⁹ Ibidem.

²⁰ N. Aksit [et al.], *NGOs and Higher Education: Working together for Citizenship Education and the Development of Identities*, London 2008, s. 6.

²¹ Zob. R. Lukman [et al.], *Fostering collaboration between universities regarding regional sustainability initiatives – the University of Maribor*, „Journal of Cleaner Production” 2009, nr 17 (12), s. 1152.

pozarządowymi może dać studentom praktyczne wskazówki, które w późniejszym życiu będą owocowały bardziej integracyjnym i wspólnotowym podejściem w różnych sferach funkcjonowania danej jednostki. Studenci mogą prowadzić i rozwijać projekty zbliżone do kontekstu społecznego i dzięki temu unikać ryzyka pozostawania wyłącznie w sferze teorii. Rozwiązywanie konfliktów i radzenie sobie z rzeczywistymi problemami to obszary, w których współpraca z organizacjami pozarządowymi będzie przynosić ogromne korzyści. Słuchacze szkół wyższych, a w szczególności uczelni pedagogicznych, którzy będą pracować w przyszłości z młodymi ludźmi, powinni zrozumieć znaczenie wiedzy o organizacjach pozarządowych i rolę, jaką odgrywają one w społeczeństwie²².

Przeszkody, które dotknąć mogą uczelnie i wpłynąć na trudności w kooperacji międzyinstytucjonalnej, mają związek głównie ze sztywnymi programami studiów, oporem części środowisk wobec zmian czy wielogodzinnymi i niezwykle wymagającymi zajęciami, w których zazwyczaj brakuje miejsca na praktykę, a nacisk kładziony jest na przyswajanie teorii²³.

Niektórzy skłonni są twierdzić, że jedną z głównych przeszkód może być brak zainteresowania organizacji pozarządowych współpracą lub też istnienie ograniczeń w obrębie instytucji lub unormowań, które ewentualną współpracę będą utrudniały bądź wręcz uniemożliwiały. Ponadto ze strony samych pracowników sektora nauki i uczelni wyższych obserwować można brak zainteresowania rozwijaniem jakichkolwiek form współpracy, które wymagałyby zaangażowania. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być brak czasu związany z prowadzeniem różnorodnych projektów naukowych lub też obciążenie dydaktyką oraz poszukiwaniem i wdrażaniem nowych narzędzi nauczania. Brak pieniędzy, jakimi mogłyby dysponować organizacje pozarządowe na cele realizacji wspólnych projektów z uczelniami, jest kolejną potencjalną, acz znaczącą przeszkodą. Przerzucanie na

²² S.Y. Park, *Citizenship Education through NGOs*, <http://www.citized.info/pdf/commarticles/Citizenship%20Education%20through%20NGOs%20-%20sun%20young.pdf> (dostęp 18 V 2019).

²³ N. Aksit [et al.], *NGOs and Higher Education...*, op. cit., s. 6.

uniwersytety ewentualnych kosztów może doprowadzić do sytuacji, kiedy uczelnie zniechęcą się do zawiązania długofalowej współpracy wymagającej nakładów, ponieważ same cierpią na deficyty zasobów finansowych.

Wobec powyższych przeszkód powinna istnieć możliwość uczenia się od tych uczelni, które poszczycić się mogą przykładami dobrych praktyk, czyli tych jednostek, które zrealizowały wspólne projekty i potrafią wykazać wartość dodaną tudzież realne profity płynące ze współpracy z organizacjami pozarządowymi²⁴.

Współpraca między uniwersytetami a organizacjami trzeciego sektora w wymiarze europejskim na przykładzie programu Erasmus+ oraz koncepcji Odpowiedzialnych Badań i Innowacji

Bez wątpienia Europa potrzebuje bardziej spójnego i zintegrowanego społeczeństwa, które będzie umożliwiało obywatelom odgrywanie aktywnej roli w życiu publicznym przy pełnym wykorzystaniu instrumentów demokratycznych. Edukacja, szkolenia, praca z młodzieżą i sport mają kluczowe znaczenie dla promowania wspólnych wartości europejskich, wspierania integracji społecznej, wzmacniania porozumienia międzykulturowego i kreowania poczucia przynależności do szerokiej społeczności europejczyków oraz dla zapobiegania gwałtownej radykalizacji.

Niewątpliwym wyzwaniem w kontekście programu Erasmus+ jest rozwój kapitału społecznego wśród młodych ludzi, wzmocnienie ich pozycji na rynku pracy oraz ich zdolność do aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie europejskim, zgodnie z postanowieniami Traktatu z Lizbony²⁵,

²⁴ M.J. Haigh, *Promoting Environmental Education for Sustainable Development: The Value of Links between Higher Education and Non-Governmental Organizations (NGOs)*, „Journal of Geography in Higher Education” 2006, nr 30 (2), s. 341.

²⁵ Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r., Dz.U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20092031569> (dostęp 20 V 2019).

aby „zachęcać do udziału młodych ludzi w życiu demokratycznym Europy”. Próby realizacji tych założeń mogą być wspomagane przez wdrażanie różnorodnych instrumentów, także takich, które ukierunkowane będą na edukację nieformalną. Działania te winny mieć na celu zwiększenie umiejętności i kompetencji młodych ludzi oraz ich aktywnego obywatelstwa. Co więcej, istnieje potrzeba zapewnienia organizacjom młodzieżowym i różnorodnym instytucjom edukacyjnym możliwości współpracy w celu rozwijania ich profesjonalizmu i wzmacniania europejskiego wymiaru pracy z młodzieżą.

Skuteczne systemy edukacji i szkoleń oraz polityka ukierunkowana na młodzież mają za zadanie zapewnić ludziom umiejętności pożądane przez coraz bardziej wymagający rynek pracy i gospodarkę opartą na wiedzy, pozwalając im jednocześnie odgrywać aktywną rolę w społeczeństwie i osiągać osobiste spełnienie. W tym aspekcie program Erasmus+ ma na celu wspieranie wysiłków podejmowanych przez kraje członkowskie Unii Europejskiej i inne państwa partycypujące w projekcie w celu efektywnego wykorzystania potencjału Europy, w szczególności jej kapitału społecznego w perspektywie uczenia się przez całe życie²⁶, poprzez budowanie pomostu między uczeniem się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym. Program zwiększa również możliwości współpracy i mobilność między krajami partnerskimi, zwłaszcza w dziedzinie szkolnictwa wyższego i wymiany młodzieży²⁷.

Współcześnie program Erasmus+ wspiera się na osiągnięciach ponad dwóch dekad doświadczeń bazujących na europejskich programach funkcjonujących w takich dziedzinach jak edukacja i szkolenia, obejmujących wymiar współpracy zarówno wewnątrz europejskiej, jak i wykraczającej poza unijne ramy. Erasmus+ jest wynikiem integracji szeregu programów

²⁶ T. Prauzner, *LifeLong Learning – edukacja przez całe życie*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja Techniczna i Informatyczna” 2011, nr 6, s. 164.

²⁷ *Erasmus+. Programme Guide*, 2019, s. 5, https://erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2018/11/erasmus-plus-programme-guide-2019_en2-1.pdf (dostęp 17 V 2019).

europejskich wdrożonych przez komisję w okresie 2007–2013²⁸. Celem nadrzędnym programu jest wyjście poza przeszłe programy i stworzenie nowej jakości, poprzez promowanie synergii i wzajemnej wymiany doświadczeń w różnych dziedzinach, lecz przede wszystkim w obszarze edukacji i szkoleń dedykowanych dla młodzieży. W szczególności chodzi o niwelowanie sztucznych barier istniejących pomiędzy różnorodnymi działaniami i formatami projektów, promowanie nietuzinkowych pomysłów, a co istotne – przyciąganie do współpracy nowych podmiotów z obszaru rynku pracy i trzeciego sektora oraz stymulowanie innowacyjnych form współpracy między nimi²⁹.

W nowym programie Erasmus+ powołane do życia zostały tak zwane akcje kluczowe³⁰. W ramach trzeciej z nich znalazło się miejsce na wzmocnienie współpracy społeczeństwa obywatelskiego. Celem takiego działania jest zapewnienie wsparcia strukturalnego (określanego jako dotacja operacyjna) europejskim organizacjom pozarządowym (ENGO) i ogólnounijnym sieciom działającym w dziedzinie edukacji i szkoleń oraz dążącym do następujących celów: (1) podnoszenie świadomości zainteresowanych stron na temat europejskich programów politycznych w dziedzinie edukacji, szkoleń i spraw dotyczących młodzieży, w szczególności w zakresie strategii „Europa 2020”, edukacji i szkoleń 2020, konkretnych programów politycznych, takich jak procesy bolońskie lub ryskie-kopenhaskie, europejskiej agendy na rzecz uczenia się dorosłych i młodzieży; (2) zwiększenie zaangażowania zainteresowanych stron i współpracy z władzami publicznymi w celu wdrożenia polityk i reform w dziedzinie edukacji i szkoleń oraz kwestiach związanych z młodzieżą, w szczególności zaś – zaleceń dla poszczególnych krajów wydanych w ramach tak zwanego europejskiego

²⁸ Można w tym miejscu wskazać następujące programy, które stały się podstawą dla wykreowania zunifikowanego projektu, obejmującego swym zakresem działania poprzednich: Uczenie się przez całe życie (Erasmus), Młodzież w działaniu, Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink.

²⁹ *Erasmus+. Programme Guide*, op. cit., s. 6.

³⁰ *Three Key Actions*, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/programme-guide/part-b/three-key-actions_en (dostęp 20 V 2019).

semestru (*European Semester*)³¹. Kluczowe będzie także zwiększenie zaangażowania interesariuszy w rozpowszechnianie działań i rezultatów polityk programu oraz dobrych praktyk, a co za tym idzie – zwiększenie partycypacji zainteresowanych stron w obszarze obejmującym edukację, szkolenia i młodzież. Założenia te winny być jasno osadzone w planach pracy i późniejszych działaniach organizacji wnioskujących.

Oczekuje się, że organizacje działające w dziedzinie edukacji i szkoleń opracują i wdrożą innowacyjne, stosownie ukierunkowane i kreatywne strategie oraz działania wspierające skuteczne wdrażanie reform w szczególności w obszarze wspierania integracyjnego i demokratycznego środowiska uczenia się, które prowadzi do lepszej integracji osób i grup defaworyzowanych. Ponadto oczekuje się wzmocnienia współpracy z rodzinami, służbami społecznymi, szeroko pojmowanym społeczeństwem obywatelskim, partnerami społecznymi i sektorem uczenia się pozaformalnego, w celu zachęcenia tych podmiotów do współpracy z młodymi ludźmi. Wśród priorytetów znajdują się także takie jak poprawa zarządzania edukacją, mechanizmów jej finansowania i monitorowania w celu usunięcia barier potencjalnie prowadzących do nierówności edukacyjnych oraz pomoc w opracowaniu innowacyjnych metod nauczania w celu przyswajania przez młodych ludzi kompetencji społecznych i obywatelskich³².

Właśnie te ostatnie z wymienionych obszarów są newralgiczne dla współpracy między uczelniami a trzecim sektorem. W pierwszej kolejności mamy do czynienia z szeregiem organizacji o zasięgu zarówno krajowym, jak i europejskim, które za swój cel statutowy postawiły sobie usuwanie barier i nierówności edukacyjnych. Nie ma wątpliwości, że nierówności te są źródłem problemów pojawiających się w dalszych etapach życia jednostki, zwłaszcza w wymiarze zawodowym. Kooperacja między uczelniami i organizacjami pozarządowymi zwalczającymi nierówności dałaby możliwość

³¹ *Europejski semestr 2019*, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/european-semester/2019/> (dostęp 19 V 2019).

³² *Three Key Actions*, op. cit.

wypracowania modeli edukacyjnych, które owe bariery mogłyby zwalczać w sposób zintegrowany i zarazem kompleksowy³³.

Istotnym wyżej wskazanym obszarem kooperacji w ramach przedmiotowej akcji kluczowej jest dążenie do kreowania w młodych ludziach postaw i kompetencji społecznych oraz obywatelskich poprzez stosowanie innowacyjnych metod kształcenia. Wydaje się oczywiste, że jedynie silna, przemyślana oraz długofalowa kooperacja między uczelniami a organizacjami trzeciego sektora da szansę na stworzenie takiej metodyki kształcenia uniwersyteckiego, która odpowiadała będzie założeniom aktywnego i partycypującego oraz świadomego społecznie i politycznie obywatela.

Podsumowując tę część rozważań, należy podkreślić, że program Erasmus był i jest nadal postrzegany jako sztandarowy program unijny realizowany w ramach uczelni wyższych w całej Europie. Blisko trzy dekady funkcjonowania zaowocowały ogromną rozpoznawalnością programu i dały możliwość oceny skutków jego wdrażania. Mówi się nawet, że mamy do czynienia z tak zwanym pokoleniem E³⁴, czyli pokoleniem beneficjentów programu, którzy są niejako żywym symbolem otwartej i zintegrowanej Europy. Niemniej jednak twórcy programu zauważyli, że konieczne są zmiany i dotychczasowa formuła jest niewystarczająca, program należy bowiem dostosować do zmieniającej się rzeczywistości, w szczególności rozszerzając jego zakres i integrując w jego ramach dobre praktyki pochodzące z innych unijnych projektów. W ten oto sposób powołano do życia program Erasmus+, którego trzonem pozostaje międzyuczelniana wymiana studentów. Niemniej zauważono, że również inne pola mogą być kluczowe dla dalszego rozwoju społeczeństwa europejskiego, i zdecydowano się na zaangażowanie do współpracy z uczelniami organizacji trzeciego sektora, jako tych, które są najznamienitszym nośnikiem wartości społeczeństwa

³³ Ibidem.

³⁴ M. Majorek, J. Wojniak, *Dwadzieścia lat Erasmusa – doświadczenia, perspektywy, wyzwania*, [w:] *Nietypowe migracje Polaków w XIX–XX w.*, red. A.M. Kargol, W. Masiarz, Kraków 2011, s. 144.

obywatelskiego. Ocena efektów tej kooperacji będzie możliwa najpewniej w najbliższej przyszłości.

Działania społecznie odpowiedzialne organizacji pozarządowych i uczelni wpisują się również, między innymi, w koncepcję odpowiedzialnych badań i innowacji [RRI – *Responsible Research and Innovation*]. Koncepcja ta była i jest kluczowa w programie Horyzont 2020³⁵. W programie ramowym UE na lata 2014–2020 sześć głównych aspektów RRI przyjęto jako kwestie przekrojowe. Oznacza to, iż instytucje aplikujące o środki finansowe na realizację prac badawczo-rozwojowych w ramach programu Horyzont 2020 we wnioskach projektowych odnoszą się do takich kwestii, jak zaangażowanie społeczeństwa (ang. *public engagement*), równość płci (ang. *gender equality*), edukacja naukowa (ang. *science education*), otwarty dostęp (ang. *open access*), etyka (ang. *ethics*) i zarządzanie (ang. *governance*)³⁶.

W programie Horyzont 2020 kwestie upowszechnienia podejścia RRI w procesie badań i innowacji są uwzględnione w szczególności w konkursach ogłaszanych w obszarze „Nauka z udziałem społeczeństwa i dla społeczeństwa”³⁷ (ang. *Science with and for society*). Warto zaznaczyć, że niektóre państwa (np. agencje finansujące badania w Holandii, Wielkiej Brytanii, Francji), wzorem Komisji Europejskiej, włączyły aspekty RRI do krajowych konkursów badawczych. Podejście RRI bezpośrednio łączy się z takimi zagadnieniami, jak ocena technologii (ang. *technology assessment*), która jest skoncentrowana przede wszystkim na odbiorze społecznym czy zapotrzebowaniu na dane rozwiązanie, a w mniejszym stopniu uwzględnia techniczne aspekty innowacji, oraz społeczna odpowiedzialność biznesu (ang. *corporate social responsibility*), która zakłada, że przedsiębiorstwa na etapie budowania strategii dobrowolnie uwzględniają interesy społeczne i ochronę środowiska, a także relacje z różnymi grupami interesariuszy.

³⁵ Więcej na <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/responsible-research-innovation> (dostęp 10 VI 2019).

³⁶ J. Wojniak, *Responsible Research and Innovation. How to Put Gender Equality into Practice*, „Zarządzanie Publiczne” 2017, nr 2 (38), s. 163–176.

³⁷ Więcej na <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/science-and-society> (dostęp 10 VI 2019).

Zdaniem przedstawicieli Komisji Europejskiej oraz środowiska badaczy wdrożenie swoistego „kodeksu RRI”, rozumianego raczej jako zmiana w sferze kulturowej, a nie norma w stylu standardu ISO, przyczyni się do lepszego dostosowania procesu badań i innowacji oraz jego wyników do wartości, potrzeb i oczekiwań społeczeństwa europejskiego. RRI to przede wszystkim „inkluzywne podejście do badań i innowacji”, które „ma na celu lepsze dostosowanie zarówno procesu, jak i wyników [badań i innowacji] do wartości, potrzeb i oczekiwań społeczeństwa europejskiego”. Zakłada się, że rozwój działalności naukowej powinien iść w parze ze społeczną odpowiedzialnością naukowców, a także świadomością społeczeństwa. Osiągnięcie tego stanu nie będzie możliwe bez aktywnej współpracy między nauką a społeczeństwem, bez dialogu, w który zaangażowani byłiby przedstawiciele obu sfer³⁸.

Warto tutaj zauważyć, że termin RRI, podobnie jak jego poprzednicy³⁹, nie został wymyślony przez społeczność badawczą. Idea została zainicjowana raczej przez twórców polityki naukowej lub organy finansujące prace badawcze i wdrożona w sposób odgórny. Mogliśmy obserwować długotrwały proces zmiany priorytetów europejskiej polityki naukowej, które współcześnie kładą większy nacisk na specyficzne cechy opisywanego zjawiska⁴⁰.

³⁸ M. Majorek, M. du Vall, *Empowering civil society through educating about responsible research and innovation*, „SHS Web of Conferences” 2018, nr 48.

³⁹ Chociaż sam termin RRI jest stosunkowo nowy, nie należy twierdzić, że pojawił się on nagle i niespodziewanie. Wręcz przeciwnie, pewne założenia idei można łatwo znaleźć w poprzednich programach ramowych Unii Europejskiej. Niektórzy szukają korzeni w czwartym programie ramowym UE, który został uruchomiony w 1994 roku i próbował powiązać kwestie społeczne z problemami bezpośrednio związanymi z badaniami tzw. ELSA (co oznacza etyczne, prawne i społeczne aspekty nauki i technologii). Inni twierdzą, że cała debata na temat relacji między nauką a społeczeństwem zaczęła się jeszcze wcześniej. Za: A. Zieliński, *O odpowiedzialnych badaniach i innowacjach – stare pojęcie w nowych szatach*, „Puls Uczelni” 2016, nr 10 (1), s. 29. Więcej na ten temat w raporcie *Science in Society: caring for our futures in turbulent times*, przygotowanym w 2013 roku przez grupę ekspertów pod kierownictwem Ulrike Felta z Uniwersytetu w Wiedniu, dostępnym pod adresem http://archives.esf.org/fileadmin/Public_documents/Publications/spb50_ScienceInSociety.pdf.

⁴⁰ A. Zieliński, *O odpowiedzialnych badaniach...*, op. cit., s. 28–31.

Gdy przyjrzymy się dokładnie koncepcji RRI, widzimy, że jest ona skomplikowana, co nie znaczy, że niemożliwa do realizacji. Energiczne korzystanie z niej jest znacznie bardziej widoczne, co zostało już wspomniane wcześniej, w takich krajach jak Wielka Brytania czy Holandia, niż w Europie Wschodniej. RRI, jako nowe podejście do badań i innowacji, kładzie duży nacisk na kwestię odpowiedzialności i wskazuje na szeroką grupę interesariuszy, którzy powinni rzeczywiście dzielić tę odpowiedzialność. Najczęściej cytowana definicja RRI, zaproponowana przez René von Schomberga, zakłada, że „RRI jest przejrzystym, interaktywnym procesem, w którym podmioty społeczne i innowatorzy są otwarci na siebie, mając na uwadze (etyczną) akceptowalność, trwałość i pożądalność społeczną samego procesu innowacji, jak i jego produktów (w celu umożliwienia właściwego osadzenia postępu naukowego i technologicznego w naszym społeczeństwie)”⁴¹.

Takie ujęcie jest niestety niezbyt jasne i zrozumiałe dla osób niebędących ekspertami. Dlatego warto odnieść się do innego wyjaśnienia, zaproponowanego przez doświadczonych popularyzatorów nauki. Tutaj sprawa jest dużo prostsza: ponieważ badania i innowacje mają wpływ na społeczeństwo, naukowcy jako poszczególne jednostki oraz społeczność badawcza i innowacyjna jako cały system ponoszą społeczną odpowiedzialność za swoje działania, ale i odwrotnie – politycy, przemysł i obywatele nie mogą pozostawić ciężaru odpowiedzialności tylko na ramionach naukowców: muszą określić swoje cele, dążenia, przyszłość i zaangażować się w programy badawcze, które będą mogły nas tam zaprowadzić⁴². Jednym słowem, ważny jest udział społeczeństwa w debacie na temat kierunków rozwoju nauki i jej wpływu na kształtowanie współczesnego świata i społeczeństwa, a także wspomniane już konsekwencje procesów badawczych i innowacyjnych, których beneficjentami lub ofiarami będą następne pokolenia⁴³.

⁴¹ R. von Schomberg, *Prospects for technology assessment in a framework of responsible research and innovation*, [w:] *Technikfolgen abschätzen lehren: Bildungspotenziale transdisziplinärer Methode*, red. M. Dusseldorp, Wiesbaden 2012, s. 39–61.

⁴² A. Zieliński, *O odpowiedzialnych badaniach...*, op. cit.

⁴³ J. Wojniak, *Responsible Research...*, op. cit.

Jednocześnie trudno nie zauważyć, że

szybki rozwój nauki i technologii często budzi kontrowersje. Liczne przykłady badań, które zostały zakwestionowane lub odrzucone przez opinię publiczną, pokazały dobitnie, że obawy społeczeństw nie powinny być ani ignorowane, ani ograniczane do kwestii ryzyka. Nauka nie cieszy się już specjalnym statusem w społeczeństwie, a obywatele są coraz bardziej zainteresowani celami i motywacją stojącą za prowadzonymi badaniami naukowymi i domagają się włączenia w proces decyzyjny dotyczący przedmiotu i zakresu prowadzonych badań⁴⁴.

Stąd bardzo ważne staje się zwiększenie świadomości społecznej odnośnie do roli innowacji naukowych i technologicznych, a także stymulowanie zainteresowania procesami ich tworzenia i ich konsekwencjami⁴⁵.

Oczywiście łatwo wskazać szereg czynników, które mogą negatywnie wpłynąć na gotowość obywateli i podmiotów trzeciego sektora do zaangażowania się w badania i politykę badań i innowacji. To między innymi brak odpowiedniej wiedzy i umiejętności, brak poczucia realnego znaczenia i wpływu na przedmiot badań, ich scenariusz i ewentualny efekt, brak zaufania i krytyczne opinie otoczenia (nienajlepszy wizerunek badaczy, akademii itd.), brak czasu i finansów oraz brak faktycznej legitymacji do udziału w procesie badawczym. Lekarstwem na niechęć do angażowania się we współpracę NGOs i naukowców może być popularyzacja samej wiedzy o nauce. Niezbędne jest zadbanie w procesie edukacji o budowanie proaktywnych postaw, odpowiedzialnych obywateli, kreatywnych i innowacyjnych, zdolnych do współpracy, w pełni świadomych i obeznanych z wyzwaniami, którym społeczeństwo musi stawić czoła. Musimy mieć na uwadze, że konieczny jest dwukierunkowy przepływ wiedzy – obywatelom ułatwi to zrozumienie zdobyczy naukowych, rozwinie w nich umiejętność krytycznego myślenia, a w zamian naukowcy otrzymają nowe perspektywy, które dotąd nie mogły się przebić przez mury uniwersytetów i laboratoriów⁴⁶.

⁴⁴ A. Zieliński, *O odpowiedzialnych badaniach...*, op. cit.

⁴⁵ J. Wojniak, *Responsible Research...*, op. cit.

⁴⁶ M. Majorek, M. du Vall, *Empowering civil society...*, op. cit.

Konkludując: koncepcja odpowiedzialnych badań i innowacji kładzie nacisk na to, aby środowisko naukowo-badawcze, akademickie pamiętało, że nie funkcjonuje w próżni, ale w złożonym i wymagającym otoczeniu społecznym, politycznym i gospodarczym. Co za tym idzie, musi mieć na uwadze oczekiwania wszystkich interesariuszy, którzy powinni stać się partnerami zaangażowanymi w cały proces badań (od koncepcji do wyników). Bez wątplenia konieczne jest, aby zarówno uczelnie, jak i interesariusze, w tym szczególnie organizacje pozarządowe, otwarli się na tego typu współpracę i byli świadomi wzajemnych oczekiwań, z których najważniejszym jest wzięcie odpowiedzialności i jej podział, zrozumienie i poznanie. Sprzyja to procesowi wspólnego uczenia się, ale przede wszystkim powinno stanowić pomost między światem nauki a światem społecznym, między rozumem i kulturą, między praktykami a badaczami.

Podsumowanie

Celem opracowania było wykazanie, że współpraca między uczelniami i organizacjami pozarządowymi może być kształtowana w różny sposób i przynosić wiele pozytywnych efektów w postaci wypracowywania dobrych praktyk, które mają szansę stać się stałym elementem łączącym te dwa rodzaje podmiotów, i równocześnie pokazanie zasadności nawiązywania długofalowej kooperacji. Korzyści płynące z takiej współpracy wydają się zdecydowanie przeważać nad szeregiem trudności, z którymi współpracujące instytucje muszą się mierzyć.

Z rozważań i studium przypadków ujętych w opracowaniu wynika, że kolaboracja organizacji pozarządowych i uczelni wyższych spełniać powinna wiele celów, między innymi pomagać w ujawnianiu problemów ważnych z punktu widzenia społeczeństwa, formułowaniu pytań badawczych, a nawet planowaniu scenariusza badań; współpracując w całym procesie badawczym, partnerzy powinni wspierać się w gromadzeniu i analizie danych, wzajemnej wymianie informacji oraz upowszechnianiu wyników wspólnych działań. Trzeba również pamiętać o krytycznej misji zarówno

organizacji pozarządowych, jak uczelni wyższych, które powinny działać na rzecz postaw prodemokratycznych, m.in. na rzecz różnorodności, wolności wygłaszania poglądów i opinii czy swobody stowarzyszania się. Zarówno od NGOs, jak i od uniwersytetów wymaga się aktywności w misji edukacyjnej, ale też mobilizacyjnej⁴⁷. Na koniec warto podkreślić, że obecnie jednym z najistotniejszych zadań tytułowych podmiotów jest zmniejszenie dystansu między światem nauki i praktyki. Stąd należy pamiętać, że społeczna odpowiedzialność zarówno organizacji pozarządowych, jak i uczelni wyższych powinna się wyrażać w podejmowaniu efektywnych działań na rzecz społeczeństwa oraz w poczuciu odpowiedzialności za dobro wspólne. Istotne jest tworzenie ugruntowanych ram współpracy między omawianymi podmiotami, w rozumieniu nie tylko instytucjonalnym, ale też świadomościowym. Dzięki temu możliwe będą do pokonania wspomniane w tekście bariery, w szczególności te natury finansowej (większa liczba dedykowanych projektów i grantów przeznaczonych na ten rodzaj kooperacji), a także te, które łączą się z brakiem wystarczającej wiedzy w przedmiocie korzyści płynących z tego typu współpracy.

Bibliografia

Monografie

- Aksit A. [et al.], *NGOs and Higher Education: Working together for Citizenship Education and the Development of Identities*, London 2008.
- du Vall M., *Efektywność działań polskich organizacji pozarządowych w dobie nowych mediów*, Kraków 2017.
- Kościelniak C., *Uniwersytet i aktywizm studencki wobec obywatelskiego nieposłuszeństwa*, [w:] *Wolność, równość, uniwersytet*, red. C. Kościelniak, J. Makowski, Warszawa 2011, s. 111–136.
- Majorek M., Wojniak J., *Dwadzieścia lat Erasmusa – doświadczenia, perspektywy, wyzwania*, [w:] *Nietypowe migracje Polaków w XIX–XX w.*, red. A.M. Kargol, W. Masiarz, Kraków 2011, s. 133–145.

⁴⁷ C. Kościelniak, *Uniwersytet i aktywizm studencki wobec obywatelskiego nieposłuszeństwa*, [w:] *Wolność, równość, uniwersytet*, red. C. Kościelniak, J. Makowski, Warszawa 2011, s. 123–124.

- von Schomberg R., *Prospects for technology assessment in a framework of responsible research and innovation*, [w:] *Technikfolgen abschätzen lehren: Bildungspotenziale transdisziplinärer Methode*, red. M. Dusseldorp, Wiesbaden 2012, s. 39–61, <https://doi.org/10.2139/ssrn.2439112>.
- Woźnicki J., *Legislacyjne określenie pozycji uczelni jako instytucji życia publicznego*, [w:] *Spółeczna odpowiedzialność uczelni*, red. K. Leja, Gdańsk 2008, s. 13–22.

Artykuły

- Gałat W., *Deklaracja społecznej odpowiedzialności uczelni jako wzmocnienie etosu akademickiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2018, nr 6 (978), s. 137–151, <https://doi.org/10.15678/znu-ek.2018.0978.0608>.
- Haigh M.J., *Promoting Environmental Education for Sustainable Development: The Value of Links between Higher Education and Non-Governmental Organizations (NGOs)*, „Journal of Geography in Higher Education” 2006, nr 30 (2), s. 327–349, <https://doi.org/10.1080/03098260600717422>.
- Lukman R. [et al.], *Fostering collaboration between universities regarding regional sustainability initiatives – the University of Maribor*, „Journal of Cleaner Production” 2009, nr 17 (12), s. 1143–1153, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2009.02.018>.
- Majorek M., du Vall M., *Empowering civil society through educating about responsible research and innovation*, „SHS Web of Conferences” 2018, nr 48, doi: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20184801045>.
- Pędzwiatr E., Kulczycka J., *Oferta edukacyjna polskich uczelni technicznych w obszarze CSR*, „Horyzonty Wychowania” 2018, nr 17 (44), s. 93–102.
- Prauzner T., *LifeLong Learning – edukacja przez całe życie*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja Techniczna i Informatyczna” 2011, nr 6, s. 163–170.
- Roper L., *Achieving Successful Academic-Practitioner Research Collaborations*, „Development in Practice” 2010, nr 12 (3/4), s. 338–345, <https://doi.org/10.1080/0961450220149717>.
- Sztompka P., *Uniwersytet współczesny: zderzenie dwóch kultur*, „Nauka” 2014, nr 1, s. 7–19.
- Wojniak J., *Responsible Research and Innovation. How to Put Gender Equality into Practice*, „Zarządzanie Publiczne” 2017, nr 2 (38), s. 163–176, <https://doi.org/10.4467/20843968zp.16.014.7229>.
- Zieliński A., *O odpowiedzialnych badaniach i innowacjach – stare pojęcie w nowych szatach*, „Puls Uczelni” 2016, nr 10 (1), s. 28–31.

Netografia

- About WANGO*, <https://www.wango.org/about.aspx> (dostęp 17 V 2019).
- Deklaracja Społecznej Odpowiedzialności Uczelni*, <https://uni.wroc.pl/wp-content/uploads/2017/11/Deklaracja-Spolecznej-Odpowiedzialnosci-Uczelni.pdf> (dostęp 20 V 2019).
- Deklaracja Społecznej Odpowiedzialności Uczelni* (prezentacja PowerPoint Grupy Roboczej ds. Społecznej Odpowiedzialności Uczelni KRASP), https://www.krasp.org.pl/resources/upload/dokumenty/prezentacje/UWMOlsztyn/P7-11dok15_Spoleczna_Odpowiedzialnosc_Uczelni.pdf (dostęp 20 V 2019).
- Deklaracja Społecznej Odpowiedzialności Uczelni podpisana przez 23 uczelnie*, <http://odpowiedzialnybiznes.pl/aktualno%C5%9Bci/deklaracja-spoecznej-odpowiedzialnosci-uczelni-podpisana-23-uczelnie/> (dostęp 20 V 2019).
- Erasmus+. Programme Guide*, 2019, https://erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2018/11/erasmus-plus-programme-guide-2019_en2-1.pdf (dostęp 17 V 2019).
- Europejski semestr 2019*, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/european-semester/2019/> (dostęp 19 V 2019).
- Fakty o NGO. Misja organizacji*, <https://fakty.ngo.pl/slownik/misja-organizacji> (dostęp 15 V 2019).
- HighschoolNGOconnect.org*, <https://www.highschoolngoconnect.org/nonprofit.html> (dostęp 13 V 2019).
- Misja, wizja i strategia w organizacji pozarządowej*, <http://www.semper.org.pl/2016/11/18/misja-wizja-i-strategia-w-organizacji-pozarzadowej> (dostęp 12 V 2019).
- Responsible research & innovation*, <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/responsible-research-innovation> (dostęp 10 VI 2019).
- Science in Society: caring for our futures in turbulent times*, pod kier. U. Felta, 2013, http://archives.esf.org/fileadmin/Public_documents/Publications/spb50_ScienceInSociety.pdf.
- Science with and for Society*, <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/science-and-society> (dostęp 10 VI 2019).
- Three Key Actions*, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/programme-guide/part-b/three-key-actions_en (dostęp 20 V 2019).
- Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r., Dz.U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20092031569> (dostęp 20 V 2019).

Rozpoczynając pracę nad projektem i publikacją, wyszliśmy z założenia, że przede wszystkim potrzebna jest gruntowna wiedza na temat rzeczywistego stanu współpracy uczelni wyższych i organizacji pozarządowych, ze szczególnym uwzględnieniem barier, oraz zbiór inspiracji teoretycznych i dobrych praktyk – zarówno z Polski, jak i z innych krajów – pozwalających pogłębić tę współpracę i zwiększyć jej efektywność. To się nie zmieniło i w dalszym ciągu jesteśmy przekonani, że taka wiedza jest potrzebna. Pozwala ona podejmować skuteczniejsze działania na poziomie lokalnym przez poszczególnych zainteresowanych współpracą pracowników czy osoby kierujące konkretnymi jednostkami organizacyjnymi.

Niemniej jednak w trakcie pracy nad projektem coraz bardziej oczywiste stawało się dla nas to, że jeszcze istotniejsze od drobiazgowej wiedzy o charakterze wdrożeniowym jest zwrócenie uwagi na bardziej podstawową kwestię społecznych funkcji uczelni wyższych. Trudno będzie wprowadzić długotrwałe, efektywne rozwiązania dotyczące omawianej formy współpracy na rzecz społeczeństwa obywatelskiego bez decyzji o charakterze systemowym w obszarze polityki szkolnictwa wyższego.

ISBN: 978-83-8138-152-9

